

LBRIS

We know
books

CONSTANTIN SEVERIN

DINCOLO DE CUVINTE ȘI FORME

PREFAȚĂ DE MARINA ROMAN ȘI POSTFAȚĂ DE HELEN GØRRILL

GRAFICĂ DE ISLAM ZIAN-ALABDEEN

E I K O N

BUCUREȘTI, 2025

Un renescentist al secolului 21: Constantin Severin
/ 5

POVESTEA ESEULUI DESPRE POST-LITERATURĂ
/ 14

EPOCA POST - LITERARĂ, PARADIGMA LEONARDO.
DE LA STUDIILE CULTURALE COMPARATE LA STUDIUL
POST - LITERAR. GILLES DELEUZE ȘI GÂNDIREA CENTRAL-
EUROPEANĂ. POST - LITERATURA.

/ 18

MAITEC SAU CRUCIFICAREA ATEMPORALULUI
/ 33

CU ION GRIGORE, LA UN PAHAR CU VIN
/ 41

UN LEONARDO DA VINCI AL BUCOVINEI
/ 44

„CONTRASTE ACOMPANIMATE”
/ 48

UN ARGHEZI AL PENELULUI
/ 51

GEORGES COTOS, UN CREATOR DE NOI UNIVERSURI
/ 54

EMIL BURLACU, UN PROFESIONIST AL MIRACOLULUI
/ 58

ERNST BARLACH, UN ARTIST TOTAL

/ 65

DORU COVRIG, SCULPTOR DE IDEI TRANSCENDENTALE
ȘI UNIVERSALE

/ 70

„SCULPTURI” ÎN LUMINĂ: SILVIU ORAVITZAN LA MUZEUL
NAȚIONAL AL BUCOVINEI

/ 74

AMINTIRI DE LA MUZEUL PAUL KLEE DIN BERNA

/ 77

FORMA ȘI TIMPUL

/ 80

EXPRESIONISMUL ARHETIPAL (Art Statement)

/ 86

OPINII DESPRE EXPRESIONISMUL ARHETIPAL (selecție)

/ 88

ARTA ARHETIPALĂ ȘI EXPRESIONISMUL ARHETIPAL

/ 91

POVEȘTEA EXPRESIONISMULUI ARHETIPAL

/ 94

EXPRESIONISMUL ARHETIPAL, ȚINTA UNEI FRAUDE
INTELECTUALE ÎN GERMANIA

/ 97

Artistul sucevean Constantin Severin denunță plagiatul conceptual: Teoria sa despre post-literatură, revendicată fără citare de un autor francez

/ 101

ISÈRE, MON AMOUR

/ 103

POSTFAȚĂ

/ 136

ADDENDUM

/ 150

Un renașcentist al secolului 21: Constantin Severin

Motto:

Din ceas, dedus adâncul acestei calme creste,

Intrată prin oglindă în mântuit azur,

Tăind pe înecarea cirezilor agreste,

În grupurile apei, un joc secund, mai pur.

(...)

Ion Barbu, poet român (1895-1961), *Joc secund*

Un joc de artificii al numelor proprii. O explozie de concepte și curente, de teorii filosofice și mișcări artistice. Un drum inițiativ, construit nonficțional, abordând varii genuri publicistice și parcurs într-o clipită, mai iute decât vântul, mai iute decât gândul, din *illo tempore* până astăzi. Câtă informație poți sorbi? Și câtă știință poți absorbi? Cât de neliniștită îți poate fi curiozitatea și câtă forță poate avea pasiunea de a ști? Sunt întrebări la care doar o personalitate de tip renașcentist, cred, poate răspunde. Chiar printr-o carte... pe care să o intituleze *Dincolo de Cuvinte și Forme*, făcând astfel recurs la anticul concept de *kalokagathia*, ca ordonator al unei vieți intelectuale care armonizează, în acest caz, valorile artistice cu cele sufletești aflate „dincolo de cuvinte și forme”, cu virtutea morală.

Este fascinant cum un artist din Bucovina României, un ținut cu rădăcini profunde în civilizația și cultura europeană, a reușit să aglutineze, în jurul nucleului – un concept pe care l-a intitulat „expresionism arhetipal” –, o pleiadă de artiști vizuali de notorietate internațională: „Prin lansarea acestui concept în arta contemporană – mărturisirea artistului –, am dorit să transmit comunității artistice că noi avem, încă din cele mai vechi timpuri, *a treia paradigmă*, arta arhetipală, deoarece majoritatea experților de artă actuali consideră că avem doar două paradigme majore, figurativul și abstractul. Arhetipurile au o putere secretă, deoarece au fost folosite în decursul a mii de ani de grupuri de populații,

iar acum fac parte din viața noastră interioară ascunsă. De aceea ele au un impact emoțional special asupra fiecărei ființe umane.” Aici aș îndrăzni să interpretez „abstractul” celei de a doua paradigmă drept... nonfigurativ. În ceea ce privește propunerea unei a treia paradigme, „arta arhetipală”, consider că aceasta este cea dintâi „ce exprimă adevărul” (Mihai Eminescu, *Criticilor mei*), iar în ceea ce-l privește pe Constantin Severin „orice operă majoră începe cu un arhetip și sfârșește în muzică, cea mai inefabilă manifestare a timpului”. Dar, oare, Timpul există cu adevărat? Despre fondatorul acestui curent esențial pentru artele vizuale, dar nu numai, scriam, acum vreo zece ani, că este „un artist al timpului simultan”. Care este imaginea „timpului simultan”? Universul este desfășurat ca un „cort” al lui Dumnezeu, în care viii și morții se regăsesc laolaltă prăznuind bucuria vieții veșnice, nădejdea Învierii. În acest univers, dinainte creat, se regăsește tot ceea ce a existat sau va exista vreodată, conviețuind alături de ceea ce există în acest moment al vieții noastre. Practic, simultaneitatea Timpului poate fi interpretată ca perpetuă atemporalitate sau ca inexistență a Timpului. Timpul simultan poate fi înțeles și ca persistența memoriei lui Dumnezeu. Creația, chiar ascunsă ochiului de carne, este mereu prezentă. Astfel, arhetipul se poate actualiza în orice moment, simbolurile pot deveni sensibile acum și aici pentru fiecare dintre oamenii care populează istoria secvențială, fiind recuperate de artiști pe care Constantin Severin i-a reunit într-un curent *sui generis*: expresionismul arhetipal. În 2007 a reușit să creeze primul grup de expresionism arhetipal, pentru ca, după nici cinci luni, grupul să crească la 32 de membri din 19 țări. Acum, peste 50 de artiști – între care și românii Doru Covrig (plecat de curând în eternitate) și Rudy von Kronstadt – alcătuiesc o comunitate solidă a cărei activitate are ecouri puternice în America, Australia sau noua Zeelandă, unde creatorii indigeni consonează cu această mișcare de artă. Mai amintesc faptul că este membru al Asociației European Artists din Germania și membru fondator al Grupului 3rd Paradigm, din care fac parte artiști de notorietate internațională Adrian

Bayreuther (Germania), Alberto D'Assumpção (Portugalia), Olga Dmytrenko (SUA), Harriette Lawler (SUA), Izabella Pavlushko (Azerbaidjan) etc.

Veți vedea scris, la finalul articolului *Expresionismul arhetipal (Art Statement)*, Suceava, 2000-2001. Inevitabil, volumul de față se concentrază pe dezvoltarea acestui concept – devenit curent de anvergură internațională – care, deși este nou, „descrie, de fapt, o realitate artistică imemorială (...) Culorile tari, deformările și o sensibilitate specială de a-ți imagina lumea nu sunt exclusiv prerogativele expresioniștilor moderni.” Acesta nu este un articol, ci un manifest. Eu îl cred pe Platon și mai cred că, atunci când spunem că un artist, indiferent de domeniul creației sale, (își) imaginează, el, practic, accesează – chiar dacă în mod misterios pentru noi – modelul divin, dinainte creat, arhetipul, pentru a ni-l face sensibil. Putem, oare, să ne imaginăm ceva ce nu există? Chiar dacă nu există în „realitatea” „peșterii” noastre, tot ce ne imaginăm se dovedește a exista în lumina „soarelui”.

Această carte, pe care Constantin Severin a intitulat-o *Dincolo de Cuvinte și Forme*, are un capitol aparte, incitant și polemic: *Povestea expresionismului arhetipal*. Și, într-un fel, exemplar, în sensul (*mutatis mutandis*) *Nuvelelor exemplare* ale lui Cervantes. La vremea în care, 2000-2001, sub imperiul artei maștrilor români, Brâncuși, Țuculescu sau Maitec, și, după cum mărturisește, a unor pictori moderni precum Klee și Mondrian „inventă” și lansa conceptul/mișcare de artă (iară nu curent, așa cum eu am tot scris... dar nu renunț), era deja jurnalist, scriitor și critic de artă cunoscut. Greu de înțeles, dar comunitatea culturală nu a reacționat. Lipsa de feedback nu l-a demobilizat și, pentru că până în primii ani ai tinereții demonstra reale aptitudini într-ale picturii, a hotărât să devină „primul artist care să urmeze programatic propriul concept”. Un ulei pe pânză, pictat în 2002 în cadrul unui atelier de artă pe care l-a organizat în Franța, a fost primul său gest de recuperare a unui autentic și impresionant talent plastic. Când, în 2015, a citit *Cartea Roșie* a lui Carl Gustav Jung, povestește că a fost surprins să descopere cum viziunea lui

Jung, în picturile realizate cu peste un secol în urmă, se apropie tulburător de propria lui viziune despre expresionismul arhetipal: „a folosit arhetipuri vechi, o paletă de culori expresioniste și culori pure, una lângă alta, nu amestecate”.

Acritic în studiu și în scris, asiduu în a picta, teoreticianul și artistul Constantin Severin vernisează prima sa expoziție personală, *Text și Timp*, în 2004, la Muzeul Bucovinei din Suceava.

Arta lui este o manifestare a Timpului absolut – trăire simultană. În fastuoasele monocromii din Ciclul *Ierarhia Luminii*, în spectaculoasele dezvoltări de culoare din Ciclul *Text și Timp*, el actualizează elemente de identitate ale culturilor noastre străvechi – Gumelnița, Hamangia, Cucuteni – și le pune în dialog cu operele măștrilor pentru a rodi contexte noi, capabile să emoționeze privitorul de azi. La 20 de ani de la prima tușă programatică (2002), Casa Filipescu-Cesianu (Muzeul Municipiului București) a găzduit, într-o foarte apreciată expoziție temporară, 30 de lucrări din ciclurile intitulate *Expresionismul Arhetipal și Quantum Figurative*, despre care și în România, și peste hotare s-a scris elogios. Vernisajul a fost și ocazia perfectă pentru lansarea volumului său de poeme *Viețile pictorilor*, un exercițiu emoționant de înlănțuire a artelor, desăvârșit de un bijutier cu har.

XXX

„Așadar, toate bibliotecile lumii se află în adâncul ființei noastre, un străfund inundat de apele luminoase ale Divinului, iar demersul artistic nu este decât o încercare de redescoperire, de reamintire treptată a acestor texte și imagini deja existente în noi, printr-un fenomen de rezonanță, obținut în urma unei îndelungate operațiuni alchimice, de înnobilare a gândirii.” – scrie Constantin Severin, referindu-se la Ernst Barlach – „artistul total” al primei generații de expresioniști. Dar această frază poate acoperi, în egală măsură, demersul creator al fiecăruia dintre protagoniștii cronicilor cuprinse între cele două coloane care străjuiesc această carte: Arhetipul și Timpul.

În cel de al al treilea eseu al volumului (și primul din seria „cronicilor”), *Maitec sau crucificarea atemporalului*, autorul îl face pe Ovidiu Maitec parte a unei mirabile serii de artiști, cei mai valoroși din istoria artelor vizuale din România, care îl are la temelie pe Constantin Brâncuși: George Apostu, Ion Țuculescu, Paul Neagu. Îl numește „personaj shakespearian” și „un Hamlet al artei românești”. Spune despre el că, asemenea antemergătorilor săi, a pus în operă „simboluri universale, purtătoare ale memoriei colective, Balamale, Porți, Aripi, Păsări, Coloane, toate fiind arhetipuri ale trecerii. (...) Esența totalității umane se obține prin intermediul arhetipului”.

Ce scrie Severin despre opera confrăților nu intră în categoria limitativă a cronicii plastice, ci se deschide spre o creație de nobilă spiță, cu ramificații care străpung granițele variilor domenii artistice, pentru a-i crea, fiecăruia în parte, un univers unic, surprinzător. Cu *Ion Grigore, la un pahar de vin* a simțit „cu o visătoare intensitate, alcoolul tăcerii”. Poezie pură! Despre pictorul și scenograful George baron Löwendal – *Un Leonardo da Vinci al Bucovinei* – spune că „nu a pictat chipuri umane, ci povești esențiale, arhetipuri ale umanității, spre a ne reaminti că Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să devină Dumnezeu”. În preocupările sale, Constantin Severin caută mereu să interfereze cu zona sacralului. Încă două exemple în acest sens: pe Ilie Boca îl consideră *Un Arghezi al penelului*, care „ne convinge că regăsirea identității noastre se poate realiza în primul rând prin cultura de palimpsest. (...) El înlătură copiile realității, una după alta, fiind convins că originalul poate fi găsit.” Icoanele lui *Emil Burlacu, un profesionist al miracolului*, care „a deprins taina aderării la invizibil”, depun mărturie de „faptul că ortodoxia este atât cult, cât și cultură”.

Și încă un artist pe care autorul îl numără între cei care pot sta alături de Brâncuși, Apostu sau Țuculescu: oierul bucovinean născut la Straja, care a trăit mai bine jumătate de secol în Franța, stabilit la Saint-Tropez – *Georges Cotos, un creator de noi universuri*. „La fel ca muzica sau mitul, arhetipul e intraductibil

și patriarhul din Saint Tropez a pus în dificultate criticii de artă, care l-au considerat inclasabil”, dar Constantin Severin l-a așezat în rama transcendentă a expresionismului arhetipal.

Doru Covrig, sculptor de idei transcendente și universale, este unul dintre membrii marcanti ai Grupului Expresionismul Arhetipal. Siluete umane, detalii decupate parcă din trupuri uieșești, litere și arhitecturi atemporale, semne ca urme ale memoriei alcătuiesc un univers antropocentric. Despre acest mult regretat prieten al său, Severin spune: „El realizează mai degrabă o sinteză și o enigmă formală a vestigiilor unor civilizații demult dispărute, cu aluzii la Egipt, la azteci, la budism și la alte surse de istorie și memorie”.

XXX

În mai 2024, Constantin Severin semnala un eveniment greu de imaginat: *Expresionismul arhetipal, ținta unei fraude intelectuale în Germania*. Cu doar cinci luni în urmă, pe blogul unui artist vizual germano-suedez, pe nume Peter Backhaus, a fost postat un articol intitulat *Peter Backhaus and His Archetypal Expressionism* – scris de curatorul Davood Khazaie și promovat de galeria de artă Pashmin Art din Hamburg –, în care sintagma *Archetypal Expressionism* apare de patru ori (în afară de titlu), fiindu-i atribuită, în mod ilegal, lui Backhaus. Incredibil, la 23 de ani de la elaborarea concepului și crearea acestei mișcări de notorietate internațională!!! Ca urmare a acestei brutale și neverosimile uzurpări a paternității de creator, Constantin Severin s-a adresat celor responsabili, dar nu a primit niciun răspuns, semn că fraudă a fost făcută în deplină cunoștință de cauză, cu scopul de a câștiga atenția iubitorilor de artă și de a ridica astfel cota artistului germano-suedez.

„Nu mi-am dorit deloc ca acest curent de impact internațional din arta contemporană, important atât pentru mine, cât și pentru cultura română, să devină mai cunoscut în urma unui scandal. Am visat mereu că se va răspândi și va fi îmbrățișat cu

bucurie în mod organic. Artă e bucurie, dragoste și cunoaștere.” Așa încheie Constantin Severin acest capitol nedorit al cărții sale despre frumos și bine în artă.

XXX

Constantin Severin și-a extins cercetările și în domeniul filosofiei culturii, promovând un alt nou concept, post-literatura: „Post-literatura este un concept care ar putea să descrie tensiunile și metamorfozele din câmpul creației contemporane, încercările de coabitare și chiar fuzionare între domenii care și-au alcătuit profiluri autonome în decursul timpului – filosofia, arta și știința/tehnologia. Aceste tendințe devin tot mai numeroase și pregnante în era realității virtuale, fiind precedate de anumite texte inclasabile ale unor autori precum Deleuze, Barth, Beckett, Derrida, Pynchon, Barthes, Zukovski și, în special, de scriitorul american Madison Morrison”.

Povestea eseului despre post-literatură, prima în economia volumului, pare a fi o manifestare a simultaneității, pentru că a apărut în aceeași perioadă cu interesul autorului pentru teoretizarea expresionismului arhetipal și tot la presiunea unor realități impuse de arta contemporană. Câteva articole ale savantului american Michael Henry Heim, pe care Severin le-a găsit pe internet, i-au declanșat interesul pentru domeniile de avangardă ale culturii. Fire prompt reactivă, i-a scris lui Heim, arătându-și entuziasmul față de cercetările lui. Traducător din opt limbi, inclusiv română, Michael Heim i-a răspuns, oferindu-i două dintre cele mai importante cărți ale sale: *Metafizica realității virtuale și Realismul virtual*. Apoi, în 2002, l-a descoperit pe Gilles Deleuze și astfel „într-o zi mi-a venit ideea să combin ideile mai noi ale lui Michael Heim cu cele ale lui Deleuze, într-un nou concept pe care am încercat să-l teoretizez, post-literatura”.

Travaliul a durat opt luni până când să se nască eseul asupra unui nou concept: *Epoca post-literară, paradigma Leonardo. De la studiile culturale comparate la studiul post-literar. Gilles Deleuze și*

gândirea central-europeană. *Post-literatura*. Demersul este unul extrem de laborios, ce combină, împletește și despletește o seamă de teorii moderne, contemporane și ultracontemporane, pornind de la Heim, Deleuze și Felix Guattari la Steven Totosy de Zepetnek, Steven Connor, Scott Lash sau Howard Fox, dar lista este departe de a se sfârși aici.

„Post-literatura, explică Severin, este un concept care plutea în aer, într-o perioadă de complexificare a esteticului. Nu este totuna cu postmodernismul, ci reprezintă o față complexă și actuală a literaturii de după literatură, obligată să treacă de la retorică lingvistică la retorică imaginii și a creației interdisciplinare. Postmodernismul literar este fascinat în continuare de discursiv, la fel ca modernismul. Post-literatura este o cultură a contingențelor multiple, în principal nediscursivă și tragică.” Eu deceliez aici dimensiunea „tragică” în sensul de final de eră (*fin d’une époque*) – ce poate urma deasupra acestui palier, mai poate urma ceva? Odată ce mi-am pus această întrebare, o alta se naște: care a fost primul palier, de unde s-a început, există vreo corespondență, pe spirală, între cele două momente? Pentru răspuns, aș recurge la prefixul german ur-, pentru că acesta, păstrând semnificativul, ajută la crearea legăturii între un semnificat în uz și un semnificat prezumat a fi la originile acestuia. Propun, așadar, conceptul corespondent, acela de ur-literatură, Prefixul ur- indică o formă originară de literatură, care poate include elemente de mitologie și folclor în expresie ritualică, artă vizuală, muzică etc. Îmi asum să răspund afirmativ ultimei întrebări, pentru că ambele concepte pot fi extinse la orice formă de artă, sugerând că toate formele de expresie artistică, de la pictură la poezie și muzică, de la dans la teatru, au rădăcini comune în experiențele fundamentale ale umanității și o funcție similară cu cea a literaturii.

XXX

LIBRIS | We know books

O carte a Întregului, a Totului, cu propensiune spre exhaustiv. Aceasta este impresia pe care *Dincolo de Cuvinte și Forme* o lasă cititorului. Aici sunt culese scrierile teoretice ale lui Constantin Severin și majoritatea referințelor importante. Dar volumul poate funcționa și ca hypertext, datorită linkurilor care desfășoară în panoramic creația unui spirit renașcentist, universal prin puternica sa individualitate.

Marina Roman